ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Вплив глобальних конфліктів на динаміку міжнародної торгівлі та економічне співробітництво

Виконав (ла): здобувач вищої освіти
ступеня бакалавра ОПП Міжнародні
економічні відносини
спеціальності Міжнародні економічні
відносини

Муханова Анастасія Сергіївна

_____
(підпис)

_____ Науковий керівник Миронова М.І.

Львів – 2025

ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інститут, факультет **міжнародних економічних відносин та інформаційних технологій**
Кафедра **міжнародних економічних відносин**
Рівень вищої освіти ___**перший**_____
Ступінь вищої освіти __**бакалавр**_____
Спеціальність **292 "Міжнародні економічні відносини"**

Освітньо-професійна програма **"Міжнародні економічні відносини"**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних

економічних відносин

_____проф. В. О. Шевчук

"____" _____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Муханова Анастасія Сергіївна

1. Тема роботи Вплив глобальних конфліктів на динаміку міжнародної торгівлі та економічне співробітництво
керівник роботи к.е.н., доц. кафедри міжнародних економічних відносин М. І. Миронова,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від "28" жовтня 2024 року № № 1044/03
_____-
2. Термін подання студентом роботи_____до 20 травня 2025 року_____
3. Вихідні дані до роботи: наукові теорії, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, аналітичні матеріали, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Проаналізувати вплив глобалізаційних процесів на міжнародну торгівлю, вплив поточного конфлікту на економіку країни. Визначити впливу глобального середовища на розвиток міжнародної торгівлі України. Надати пропозиції щодо інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Графік динаміки рахунків поточних операцій та балансів товару і послуг України. Графік динаміки балансу первинних та вторинних доходів та балансів оплати праці України
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1. Теоретико-методологічні засади функціонування глобального ринку криптовалют	Миронова М. І.		
2. Аналіз сучасного стану та проблематики глобального ринку криптовалют	Миронова М. І.		
3. Перспективи розвитку глобального ринку криптовалют та рекомендації щодо мінімізації ризиків	Миронова М. І.		

7. Дата видачі завдання_____3 жовтня 2024 р._____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2024 р.	
2	Складання з керівником календарного плану роботи	жовтень 2024 р.	
3	Затвердження плану кваліфікаційної роботи	до 26 жовтня 2024 р.	
4	Опрацювання теоретичних джерел з теми кваліфікаційної роботи ,складання бібліографії	9-27 жовтня 2024 р.	
5	Написання І розділу	30 жовтня – 24 листопада 2024 р.	
6	Подання керівнику І розділу на перевірку	до 27 листопада 2024 р.	
7	Доопрацювання І розділу з врахуванням зауважень керівника	до 22 грудня 2024 р.	
8	Збирання первинної інформації	до 19 січня 2025 р	
9	Написання ІІ розділу	22 січня - 16 лютого 2025 р.	
10	Подання керівнику ІІ розділу на перевірку	до 19 лютого 2025 р.	
11	Доопрацювання ІІ розділу з врахуванням зауважень керівника	до 1 березня 2025 р.	
12	Написання ІІІ розділу	4 – 29 березня 2025 р.	
13	Подання керівнику ІІІ розділу на перевірку	до 1 квітня 2025 р.	
14	Доопрацювання ІІІ розділу з врахуванням зауважень керівника	до 19 квітня 2025 р.	
15	Написання вступу і висновків, складання списку використаних джерел	22 квітня - 10 травня 2025 р.	
16	Оформлення кваліфікаційної роботи	до 17 травня 2025 р.	
17	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування керівнику	до 20 травня 2025 р.	
18	Подання роботи на кафедру	до 27 травня 2025 р.	
19	Зовнішнє рецензування роботи	до 01 червня 2025 р.	
20	Кафедральний захист роботи	до 10 червня 2025 р.	
21	Подання роботи в ЕК	до 15 червня 2025 р.	
22	Захист кваліфікаційної роботи в ЕК	18 червня 2025 р.	

Здобувачка освіти Муханова А.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Миронова М. І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Муханова А. Вплив глобальних конфліктів на динаміку міжнародної торгівлі та економічне співробітництво - Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня "бакалавр" за освітньо-професійною програмою "Міжнародні економічні відносини" зі спеціальності "Міжнародні економічні відносини". – Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2025.

У роботі розглянуто особливості вплив глобальних конфліктів на динаміку
міжнародної торгівлі та економічне співробітництво.

В першому розділі розглянуто теоретичні основи розвитку міжнародної торгівлі в глобальному середовищі, вплив глобалізаційних процесів на міжнародну торгівлю.

В другому розділі представлено вплив глобальних конфліктів на міжнародне середовище. Також конкретизовано вплив поточного конфлікту на економіку країни та аналіз впливу глобального середовища на розвиток міжнародної торгівлі України.

В третьому розділі представлено перспективні напрями розвитку міжнародної торгівлі під впливом глобальних змін, визначено пропозиції щодо інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

ANNOTATION

Mukhanova A. The impact of global conflicts on the dynamics of international trade and economic cooperation - Manuscript.

Qualification work for obtaining a higher education degree of "bachelor" in the educational and professional program "International Economic Relations" with a specialty of "International Economic Relations". – Lviv University of Trade and Economics. Lviv. 2025.

The paper examines the specific impact of global conflicts on the dynamics of international trade and economic cooperation. The first section examines the theoretical foundations of the development of international trade in the global environment, the impact of globalization processes on international trade.

The second section presents the impact of global conflicts on the international environment. It also specifies the impact of the current conflict on the country's economy and analyzes the impact of the global environment on the development of international trade in Ukraine.

The third section presents promising directions for the development of international trade under the influence of global changes, and identifies proposals for the intensive development of international trade in the context of globalization.

ЗМІСТ

ВСТУП……6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ…….8

1.1. Міжнародна торгівля як вектор розвитку світової економіки……8

1.2. Вплив глобалізаційних процесів на міжнародну торгівлю……..15

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ НА МІЖНАРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ……...23

2.1. Вплив поточного конфлікту на економіку країни……..23

2.2. Аналіз впливу глобального середовища на розвиток міжнародної торгівлі України……30

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН……..40

3.1. Пропозиції щодо інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації……40

3.2. Стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням впливу світових глобалізаційних змін…….45

ВИСНОВКИ…….54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міжнародна торгівля прокладає шлях для міжнародних інвестицій, завдяки чому країни можуть ефективніше розпоряджатися своїми ресурсами, зосереджуватися на певних галузях та збільшувати загальний випуск продукції. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у становленні світової економіки. Це наймасштабніший інструмент обміну, що відчиняє можливості для руху різноманітної продукції, товарів та послуг між державами й континентами. З упевненістю можна зазначити, що міжнародна торгівля є надважливим поштовхом для економічного поступу та процвітання країн у всьому світі. На основі цих прикладів стає очевидним, що міжнародна торгівля міцно вплетена в глобалізацію. Вона відкриває перспективи для розвитку бізнесу й співпраці між країнами, сприяючи зміцненню економічних і культурних зв'язків між народами планети.

Динаміка розгортання світових політичних та економічних процесів формується під впливом багатьох чинників, і серед них чільну роль відіграють конфлікти. Рубіж XX та початок XXI століття відзначається стрімкими змінами у світовій політичній сфері, зокрема, загостренням регіональних конфліктів, що неминуче впливає на економічні взаємини як у регіональному, так і у глобальному масштабах. Динаміка торговельних потоків, інвестиційна стратегія та інші компоненти позитивного економічного зростання опиняються під серйозною загрозою, що зумовлює необхідність оперативного реагування на інтенсивність цих викликів для світової економіки.

Мета дослідження – вивчити й проаналізувати ключові тренди міжнародної торгівлі, а також окреслити масштаб впливу конфліктів на її стан та подальший розвиток.

Задля втілення окресленої мети, в межах даного дослідження було заплановано реалізувати наступні завдання:

- Провести аналіз міжнародної торгівлі, розглянувши її роль у

формуванні світової економічної системи.

- З'ясувати, яким чином глобалізаційні зрушення впливають на міжнародну торгівлю.

- Оцінити вплив поточного конфлікту на економічний стан країни.

- Провести оцінку впливу глобального середовища на розвиток зовнішньої торгівлі України.

- Сформулювати рекомендації щодо прискорення розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації.

- Визначити ключові стратегічні вектори розвитку міжнародної торгівлі, беручи до уваги зміни, спричинені світовими глобалізаційними процесами.

Об'єктом дослідження: процеси розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобальних конфіліктів.

Предметом дослідження є вплив глобальних конфліктів на динаміку міжнародної торгівлі та економічне співробітництво.

Методологічну основу дослідження включає різноманітні загальні та специфічні методи: логічне узагальнення, статистичного та порівняльного групування.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку та списку використаних джерел з 32 найменувань, з них джерел монографічної літератури 2, періодичної 15, довідкової 8, 2 таблиць, 8 рисунків. Матеріали роботи викладено на 52 сторінках .

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Міжнародна торгівля як вектор розвитку світової економіки

В умовах прискореної глобалізації в світовому господарстві, зростає вага зовнішньоекономічних відносин між країнами. Міжнародна торгівля є ключовим елементом у системі міжнародних економічних зв'язків, сприяючи сталому економічному розвитку, посиленню конкурентоспроможності національних економік і поліпшенню рівня життя населення.

Із давніх часів міжнародна торгівля є невід'ємною частиною економічного життя людства та на сьогодні відіграє важливу роль у формуванні глобальної економіки. Вона значно впливає на економічне зростання країн і регіонів, сприяючи розвитку виробництва, розширенню ринкових можливостей і покращенню якості життя населення. Міжнародна торгівля, як один із найстаріших і ключових елементів міжнародних економічних зв'язків, протягом століть відігравала важливу роль у формуванні економічної спеціалізації країн і стимулювала їхній розвиток через ефективне використання наявних ресурсів. У сучасну епоху глобалізації її значення продовжує зростати, набуваючи ще більшої ваги в світовому господарстві.

Дослідженням теми розвитку міжнародної торгівлі присвячено праці таких авторів як: Козака, Н. С. Логвінової, К. І. Ржепішевського. К., В.В. Рокоча, В.Г. Алькема, С.Р. Семіва, А. С. Галкіна, В. П. Левади, Ю. А. Давідіч, тощо.

Вони наголошують, що основні вигоди від міжнародної торгівлі отримують розвинені країни, що веде до нерівномірного розподілу доходів і зменшення економічних можливостей менш розвинених держав.

Крім того, на їхню думку, лібералізація торгівлі, зниження тарифного захисту та глобалізаційні процеси можуть негативно впливати на структуру промисловості країн, що розвиваються, уповільнюючи їхній економічний розвиток.

Міжнародна торгівля – наріжний камінь світового економічного зростання. Завдяки їй держави можуть спеціалізуватися на виготовленні тих товарів і послуг, де вони мають найкращі показники, і ефективно обмінювати їх на те, чого їм не вистачає. Цей процес сприяє зростанню продуктивності робітників та підштовхує до появи нових технологій. [3, с. 13].

Однією з ключових переваг міжнародної торгівлі є розширення можливостей для збуту продукції та послуг. Експорт дозволяє країнам вийти на нові ринки, що позитивно впливає на збільшення обсягів виробництва та сприяє створенню нових робочих місць. У той же час, імпорт забезпечує доступ до різноманітних товарів і послуг, що покращує рівень життя населення. До того ж, міжнародна торгівля сприяє зниженню цін на продукцію. Конкуренція на світових ринках змушує виробників удосконалювати якість товарів і знижувати їхню вартість, що допомагає контролювати інфляцію і робить продукти більш доступними для споживачів.

Провідне місце у світовій торгівлі належить високорозвиненим державам. Вони генерують близько двох третин усього експорту та імпорту на планеті. Країни, що розвиваються, разом з економіками перехідного періоду, формують приблизно третину від загального обсягу міжнародної торгівлі.

Серед провідних світових експортерів вирізняються Китай, США, Німеччина, Японія, Нідерланди та Південна Корея. Розвинені країни, такі як Сполучені Штати, держави Європейського Союзу, Німеччина і Японія, володіють суттєвим впливом на глобальну торгівлю завдяки міцним економікам, розвинутому виробництву та потужним фінансовим системам.

Вони є основними гравцями на міжнародному ринку, забезпечуючи значну частку світового експорту товарів і послуг.

Китай є найбільшим у світі експортером, пропонуючи широкий спектр товарів, включаючи електроніку, текстиль, іграшки та інші продукти. Динамічний розвиток економіки країни сприяв значному зростанню обсягів торгівлі товарами та послугами.

Сполучені Штати - одна з провідних економік світу та головний імпортер, що спеціалізується на послугах, таких як інформаційні технології, фінанси та охорона здоров'я. США мають вагоме значення у світовій торгівлі послугами.

Німеччина відома як провідний експортер високоякісної продукції, зокрема автомобілів, машинобудівної техніки та хімічних виробів. Вона є ключовим гравцем у європейській торгівлі та однією з лідерів світового експорту.

Країни, що розвиваються, а також ті з перехідною економікою, як уже було зазначено, становлять близько третини світового експорту та імпорту. Для цих держав міжнародна торгівля є важливим джерелом доходів і засобом економічного розвитку. Вони переважно спеціалізуються на експорті сировини, сільськогосподарської продукції та продукції легкої промисловості.

Політика та кроки, спрямовані на процвітаючі та ті, що розвиваються, держави відіграють визначальну роль у гарантуванні справедливого розподілу переваг від світової торгівлі. Критично важливо підтримувати нарощування імпортних можливостей цих країн та сприяти їхньому включенню в глобальні ланцюги створення вартості.

Попри нестабільність міжнародних торговельних зв'язків, зовнішньоекономічна діяльність продовжує залишатися важливою складовою національної економіки, чинячи значний вплив на загальний економічний поступ. [3, с. 78].

У сучасному світі торгівлі спостерігається зменшення ролі

сировинних матеріалів. Натомість, експорт товарів, які пройшли етап обробки, демонструє стрімке зростання. Яскравим прикладом слугують Німеччина та Японія, де близько 90% експорту складає саме готова продукція.

Загалом, товари, вироблені обробною промисловістю, формують більше двох третин світового експорту. Ця тенденція набирає обертів, тоді як частка сировини та продуктів харчування залишається на рівні менше третини. Відмічається суттєве збільшення міжнародної торгівлі у сферах автомобілебудування, машинобудування та електротехніки.

Експорт високотехнологічної продукції та сервісів демонструє стабільне зростання, підживлюючи розвиток сфери послуг.

У 1990-х роках спостерігалося значне випередження динаміки розвитку торгівлі послугами порівняно зі збільшенням обсягів експорту та імпорту товарів. До того ж, торгівля послугами слугує каталізатором для міжнародного обміну продуктами виробництва.

Сьогодні характерною рисою є значне збільшення обсягів торгівлі між індустріально розвиненими країнами, яка складає понад 70% світового товарообігу. Країни, що розвиваються, здійснюють менш ніж 20% глобальної торгівлі. Економічно слабші держави прагнуть покращити свої позиції на міжнародних ринках шляхом диверсифікації торговельних потоків та розширення асортименту продукції.

Особливої ваги за таких обставин набирає торгівля патентами, ліцензіями, ноу-хау та іншими формами інтелектуальної власності. Це сприяє обміну продуктами, послугами та капіталом, що прямо чи опосередковано стосуються інтелектуальної власності.

Попри загальне покращення, міжнародна торгівля продовжує лишатися вразливою до злетів і падінь через економічні кризи, проблеми з енергоресурсами, нестачу матеріалів та інші виклики. Вона є однією з ключових форм міжнародних економічних відносин, відіграючи важливу роль у глобальній економіці. Міжнародна торгівля віддзеркалює як

передумови, так і результати міжнародного поділу праці, що є необхідною умовою для розвитку світової економіки. Особливої ваги вона набула в умовах глобалізації, адже рівень розвитку багатьох держав значною мірою залежить від їх зовнішньоекономічної діяльності. На сьогоднішній день міжнародна торгівля активно розвивається, охоплюючи обмін товарами, послугами, грошима та фінансовими ресурсами.

Вільна міжнародна торгівля підсилює змагання між виробниками та ускладнює існування монополій. Конкурування з закордонними фірмами змушує вітчизняні підприємства активно використовувати передові технології, що дає змогу зменшити витрати на виробництво. Це, своєю чергою, позитивно впливає на якість продукції, збільшує ефективність праці та сприяє економічному зростанню держави. Вільний обмін товарами гарантує споживачам доступ до різноманітних товарів.

За обсягами міжнародного товарообігу, вона й надалі утримує передову позицію у світових економічних відносинах. Сучасна міжнародна торгівля нерозривно інтегрована з іншими галузями економіки, виконуючи роль водночас дзеркала, наслідку та каталізатора глобалізованого виробництва.

Ця взаємодія стає все важливішою, як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Глобалізація економіки стимулює розширення та поглиблення міжнародних зв'язків у виробництві, обігу та фінансах. Однією з основних тенденцій у сучасній міжнародній торгівлі є поширення глобальних виробничих ланцюгів, коли товари та послуги створюються шляхом співпраці різних країн, кожна з яких відповідає за певний етап виробничого процесу. Така синергія сприяє збільшенню продуктивності праці та зменшенню витрат.

Міжнародні бізнес-гіганти широко застосовують модель глобальних виробничих ланцюгів, яка є важливим чинником їхніх конкурентних успіхів. Наприклад, організація може проводити проектування товару в Сполучених Штатах, виробляти його складники у Китаї та збирати

фінальний продукт в Мексиці. Цей метод дає змогу результативно підтримувати конкурентну позицію на світовому ринку. [7, с. 12].

Міжнародна торгівля суттєво впливає на рух фінансових потоків. Розширення зовнішньоекономічної діяльності потребує значних фінансових ресурсів для здійснення логістичних процесів, реалізації інвестицій та забезпечення страхового захисту. Це, у свою чергу, сприяє активному розвитку спеціалізованих фінансових інструментів і ринків, що підтримують міжнародну торгівлю.

Ключовим чинником у міжнародній торгівлі є валютний обмін та валютні курси, котрі мають прямий вплив на ціну товарів і послуг на світовому ринку. Зміна валютних курсів здатна впливати на конкурентоспроможність експортних товарів.

Міжнародна торгівля суттєво впливає на макроекономічні показники країн. Зростання обсягів експорту сприяє збільшенню ВВП, покращенню торговельного балансу та зменшенню безробіття. Водночас, надмірна залежність від зовнішнього попиту робить країни вразливими до глобальних економічних коливань.

Відтак, вплив міжнародної торгівлі на загальну економіку є надзвичайно важливим для країн в епоху глобалізації. Експорт дозволяє країні ефективно використовувати наявні ресурси та робочу силу, сприяючи зростанню виробництва і збільшенню прибутку. Міжнародна торгівля безпосередньо впливає на торговельний баланс — різницю між обсягами експорту та імпорту. Зростання експорту покращує торговельний баланс, сприяє надходженню іноземної валюти і зменшує дефіцит платіжного балансу.

Міжнародна торгівля та її вплив на світову економіку - багатовимірні й заплутані явища. Вони виконують важливу функцію у підтримці економічного зростання, заохоченні інновацій та збільшенні добробуту населення у багатьох державах. Разом з тим, така взаємодія вимагає ретельної організації та адекватної політики для гарантування стійкого

розвитку та рівномірного розподілу вигід.

Основні чинники, які підтримують розвиток міжнародної торгівлі, включають [9, с. 18]:

1. Застосування науково-технічних новацій, модернізація капітальних активів і розробка нових різновидів виробів.

2. Збільшення активності транснаціональних об'єднань на світовому просторі.

3. Пом'якшення обмежень міжнародної комерції на багатосторонній платформі, усунення тарифних і нетарифних перепон, формування вільних економічних територій і спільних фірм.

4. Прогрес торговельно-економічної інтеграції через створення територій вільної торгівлі та інших інтеграційних домовленостей.

Усі зазначені фактори стимулюють міжнародну торгівлю та трансформують її характер, що відчутно позначається на економічному зростанні різних держав. Отже, задля ефективного реформування зовнішньоекономічних зв'язків потрібно сформувати довготермінову стратегію розвитку, яка братиме до уваги стратегічні цілі національної економіки загалом.

Слід підкреслити, що у сьогоденні розширення глобалізації та об'єднання світової економіки безперечно відбивається на Україні, економіка якої є відкритою, а напрямок її розвитку визначається як європейський. Приєднання нашої країни до світової економічної спільноти та активна участь у міжнародному розподілі праці відіграють важливу роль у розбудові держави та покращенні її економіко-соціального добробуту.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити ключову роль міжнародної торгівлі у поштовху економічних змін. Практика останніх десятиліть показує, що країни, де розвинуті ринкові інститути, дієві механізми регулювання зовнішньої торгівлі та відкрита торговельна й інвестиційна політика, досягають значного прогресу в економічному розвитку. І навпаки, держави, що обмежують зовнішню торгівлю та демонструють значне державне

втручання в економіку, зазвичай характеризуються повільнішим економічним зростанням.

Отож, міжнародна торгівля – ключовий каталізатор економічного поступу, і її вага зростає пропорційно часу. Вона – невіддільний елемент світової економічної взаємодії, що активно стимулює економічний, соціальний та політичний розвиток.

1.2. Вплив глобалізаційних процесів на міжнародну торгівлю

Сучасний етап розвитку визначається зростаючим усвідомленням взаємозалежності та тісної взаємопов'язаності між державами, народами, інституціями, структурами та окремими громадянами. У науковому середовищі це явище прийнято називати «глобалізацією». У процесі глобального розвитку відбуваються суттєві зміни в сфері торгівлі та бізнесу.

Продукція та послуги з різних куточків світу стають все більш доступними на міжнародному рівні, і хоча глобалізаційні процеси мають глибоке історичне підґрунтя, у сучасних умовах ця тенденція набуває особливої актуальності.

Глобалізація розглядається як процес інтеграції національних економік, що відбувається під впливом соціальних, економічних і політичних чинників, з метою досягнення спільного розвитку.

Значну роль у поширенні цього явища відіграє швидкий прогрес інформаційних технологій. Товари та послуги з будь-якої країни стають доступними на міжнародному ринку, і хоча витоки глобалізації сягають минулого, у сучасному світі ця тенденція набуває дедалі більшої актуальності.

Глобалізація - це процес зближення національних економік, зумовлений сукупністю соціальних, економічних і політичних чинників, спрямованих на досягнення взаємовигідної співпраці. Її активному

розвитку сприяє динамічне поширення інформаційних технологій. Унаслідок глобалізації можливість здійснення підприємницької діяльності більше не обмежується національними кордонами й стає доступною не лише для транснаціональних корпорацій, а й для малого та середнього бізнесу, оскільки поступово усуваються бар’єри для ведення господарської діяльності.

Глобалізація сприяє розширенню можливостей для ведення бізнесу за межами національних кордонів. Ведення господарської діяльності стає доступним не лише для великих корпорацій із потужними ресурсами, а й для малого та середнього бізнесу, оскільки відбувається поступове усунення бар'єрів на шляху до виходу на міжнародні ринки.

Шовковий шлях є визначним прикладом впливу глобалізації на світове господарство та міжнародну комерцію. Його історія ілюструє, як стародавні цивілізації Китаю та Європи налагоджували торговельні й культурні контакти, долаючи великі географічні перепони. Найменування цього шляху виникло від торгових трас, що єднали Китай із Середземномор’ям та Європою [3]. Шовковий шлях функціонував протягом багатьох століть - від античності до середньовіччя.

Завдяки цьому маршруту відбувався активний обмін широким спектром товарів: шовком, керамікою, коштовностями, прянощами, природними ресурсами, а також ідеями та релігійними віруваннями.

Він став рушієм культурного та технологічного обміну між Сходом і Заходом, зокрема сприяв поширенню китайських винаходів, таких як папір, компас, порох і шовк, що суттєво вплинуло на науково-технічний прогрес у Європі.

Крім того, Шовковий шлях відігравав важливу роль у взаємному збагаченні культур і релігійних традицій. Протягом свого існування він зазнавав змін і трансформацій, але й сьогодні залишається прикладом того, як глобалізація здатна формувати економічні та культурні процеси на глобальному рівні [9, с. 22].

Цей маршрут слугував важливою системою торгівлі та взаємообміну між Китаєм і країнами Європи, зокрема Стародавньою Римською імперією. Основним товаром, що перевозився цим шляхом, був шовк, який високо цінувався в Європі за свою виняткову якість та естетичну привабливість. Окрім шовку, активно торгували прянощами, фарбами, коштовним камінням та іншими цінними товарами. У свою чергу, китайський ринок був зацікавлений у європейських виробах — золоті, сріблі, винах і текстилі, які мали там значний попит.

У той же час Шовковий шлях був складним і вимагав значних зусиль і витрат. Торгові маршрути проходили через важкопрохідні пустелі, високі гори та численні річки, що створювало серйозні загрози для купців. Перевезення товарів займало багато часу, а торговцям доводилося долати кордони багатьох країн із різними політичними системами. Пролягаючи через Центральну Азію, Близький Схід, Індію та Середземноморський регіон, цей шлях не лише розвивав торгівлю, але й сприяв інтенсивному культурному обміну та поширенню ідей між різними народами.

Шовковий шлях – це визначна історична ілюстрація того, як глобалізація трансформувала світосприйняття та заохочувала взаємодію між товарами й думками. Він підштовхнув до відкриття нових теренів, а ще – до поширення технологій та культурних впливів. Через цей шлях світ став щільніше пов'язаним і інтегрованим, що суттєво вплинуло на розбудову суспільств та економік.

Глобалізація істотно вплинула на умови ведення господарської діяльності в контексті міжнародної торгівлі. Одним із ключових чинників цього впливу став стрімкий розвиток технологій у сферах логістики та комунікацій. Зокрема, інформаційні технології та Інтернет забезпечили ефективний обмін інформацією між країнами та компаніями, що дозволило значно прискорити й оптимізувати виробничі та постачальні процеси. Це має особливе значення для сучасної міжнародної торгівлі. У таблиці 1.1 подано основні концепції, що характеризують глобалізацію та міжнародну

торгівлю.

Таблиця 1.1.

Головні аспекти глобалізації та міжнародної торгівлі

Аспекти	**Глобалізація**	**Міжнародна торгівля**
Визначення	Глобалізація – це явище, що характеризується дедалі більшим переплетенням міжнародних відносин, яке зближує країни у єдину глобальну економічну систему та спільноту.	Міжнародна торгівля – це взаємодія купівлі-продажу товарів та послуг між державами, яка охоплює імпорт та експорт.
Вплив на економіку	Стимулює зростання глобального ВВП, розширення ринків і посилення конкуренції.	Сприяє розширенню горизонтів для бізнесу, породжуючи нові робочі місця, проте одночасно з цим посилює конкурентну боротьбу.
Вплив на культуру	Стимулює культурний взаємообмін та співпрацю між різними світами.	Сприяє розповсюдженню культурних надбань та традицій по всьому світу.
Торговельні блоки	Стимулює формування торговельних об'єднань, на кшталт Європейського Союзу та Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA).	Торговельні об'єднання здатні формувати регіональні зони вільної торгівлі, полегшуючи зняття торговельних обмежень між країнами.
Виклики	Виникають складнощі через нерівномірний розподіл прибутків, а також через скорочення робочих місць в окремих галузях економіки.	Можуть виникати труднощі із залежністю від імпорту продукції, а також проблеми, пов'язані з торговельними диспропорціями.
Переваги	Відкриває двері до різноманітних товарів та сервісів, сприяє покращенню продуктивності і заохочує до інновацій.	Розкриває горизонти для бізнесів та стимулює економічний підйом.

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Сучасні технології забезпечують підприємствам можливість ефективно управляти запасами, виробничими процесами та логістичними ланцюгами, що дозволяє швидко адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури та своєчасно доставляти продукцію споживачам. Крім того, електронна комерція перетворилася на ключовий інструмент прямої взаємодії між виробниками та клієнтами на глобальному рівні, відкриваючи широкі можливості для продажу товарів і послуг через онлайн-платформи.

Важливим аспектом глобалізації у сфері міжнародної торгівлі є значні трансформації у способах виробництва. В умовах сучасної глобалізації ці способи виробництва невпинно модернізуються.

Заводське виготовлення, налагоджений розподіл та легкий доступ до товарів на різних ринках сприяли збільшенню попиту та посиленню конкурентної боротьби. У результаті багато фірм розробили нові вироби та сервіси, орієнтовані на задоволення різноманітних потреб споживачів по всьому світу. Глобалізація дозволила бізнесам розширити географію своєї присутності та запровадити ефективніше виробництво, що, у свою чергу, стимулює міжнародну торгівлю. [12, с. 27].

Глобальні потоки сировини, оптимізовані виробничі цикли та масове виготовлення дозволяють підприємствам створювати значну кількість продукції, мінімізуючи витрати на одиницю товару. Це обумовлює зниження цінової політики для споживачів, збільшуючи доступність товарів. Процес виробництва часто розділяється між країнами або регіонами, кожен з яких спеціалізується на певних складових або етапах виготовлення. Такий розподіл сприяє зниженню витрат та загальному зростанню ефективності.

Міжнародна конкуренція змушує компанії впроваджувати інновації та постійно покращувати товари та сервіси. У результаті, з'являються передові технології, що спрощують процеси виробництва та збільшують якість кінцевого продукту. Глобалізація також відкриває

перед бізнесом перспективи масштабування на міжнародній арені та завоювання нових ринків збуту, що сприяє стійкій конкуренції та збільшенню клієнтської аудиторії.

Використання передових розробок ключовими гравцями ринку дає їм можливість суттєво нарощувати прибутки та поглиблювати прірву між ними та компаніями, які відстають у впровадженні інновацій.

Глобалізаційні тенденції у поєднанні з безперервною трансформацією бізнес-клімату виокремлюють ключову роль у безперервному вдосконаленні теоретичних основ управління підприємствами [13]. До того ж, чимало науковців наголошують, що глобалізація – це процес, який з'єднує світ в одну взаємозалежну глобальну спільноту. Одним із центральних компонентів цього процесу є розширення та трансформація суті міжнародної торгівлі. Наразі вона стала масштабнішою, складнішою та має дедалі суттєвіший вплив на економічний та соціальний розвиток країн.

Слід також зазначити, що ключовими елементами глобалізаційного процесу є міжнародні торговельні угоди, транскордонні потоки капіталу, міграційні тенденції, розповсюдження технологій і обмін інформацією. Торговельні угоди на міжнародному рівні сприяють активізації зовнішньої торгівлі та співпраці з транснаціональними корпораціями, забезпечуючи вільний обіг товарів, капіталу та інформації [13, с. 45].

У сучасних умовах глобальної нестабільності транснаціональні інвестиції виявляють високу чутливість, що призводить до змін у їхніх напрямах, структурі та географічному розподілі. Такі трансформації потоків іноземного капіталу можуть по-різному впливати на темпи економічного зростання, стабільність фінансової системи, функціонування банківського сектору та діяльність інвестиційних фондів. Це наочно ілюструється на графіку 1.1.

Рис. 1.1. – Зміни в потоках іноземного капіталу

Джерело: сформовано автором на основі [17]

У межах глобалізаційних процесів міграційні потоки охоплюють як еміграцію, так і імміграцію трудових ресурсів, що зумовлюється змінами у витратах на робочу силу на різних ринках. Це є особливо важливим для компаній, які займаються міжнародною діяльністю та поширенням технологій, адже разом із трудовою міграцією відбувається швидке розповсюдження технологічних рішень, нових виробничих процесів і альтернативних підходів до виготовлення продукції.

Глобалізаційні процеси спричиняють посилення конкуренції між компаніями на міжнародному ринку. Ця конкуренція охоплює боротьбу за цінову привабливість, оптимальну вартість і високу якість товарів або послуг, впровадження інноваційних виробничих технологій, а також чітке позиціонування на цільових ринках. Уміння забезпечувати мінімальні виробничі витрати та водночас зберігати конкурентоспроможність за ціною, якістю й ефективністю є вирішальним чинником успіху компанії на глобальному рівні [26, с. 63].

Активне впровадження технологій у країнах, що розвиваються, а також у слаборозвинених державах, є одним із важливих проявів

глобалізації. Завдяки цьому процесу розвинені країни отримують можливість інвестувати в економіки з нижчим рівнем розвитку, користуючись перевагами дешевшої робочої сили та водночас впроваджуючи власні технологічні рішення. Таке співробітництво особливо ефективне в секторах промисловості та сільського господарства, сприяючи загальному економічному зростанню менш розвинених країн.

Отже, глобалізація суттєво впливає на розвиток міжнародного бізнесу, сприяючи зниженню торговельних та інвестиційних бар'єрів. У результаті це прискорює рух товарів і послуг у межах світової торгівлі та стимулює зростання обсягів прямих іноземних інвестицій. Більшість обмежень у торгівлі пов'язані з високими імпортними митами на промислову продукцію та послуги. Водночас глобалізація створює як нові можливості, так і численні виклики для компаній, які прагнуть вийти на міжнародні ринки.

РОЗДІЛ 2
ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ НА МІЖНАРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

2.1. Вплив поточного конфлікту на економіку країни

Світ сьогодення занурений у низку конфліктів, котрі виходять за рамки державних кордонів, впливаючи на весь земний простір. Сирія, Палестина, Ізраїль, Вірменія та Азербайджан - приклади країн, що страждають від важких і руйнівних збройних сутичок. Вивчення їхнього досвіду може подарувати Україні важливі знання для передбачення майбутніх подій та розробки ефективної стратегії дій у схожих кризових ситуаціях.

Здобувши незалежність 1991 року, Україна потрапила у епіцентр змагання за вплив між Заходом та Росією. Події 2014 року, зокрема Євромайдан, втеча президента Януковича та анексія Криму, ознаменували початок відкритого військового конфлікту. Війна на Донбасі та пряме втручання Росії спричинили значні людські втрати та територіальні збитки для України. Початок конфлікту зумовив відчутний економічний спад: ВВП скоротився, а рівень інфляції досяг критичних значень. Значне зменшення промислового виробництва на сході країни також погіршило економічну ситуацію. [16].

Конфлікт умовно можна поділити на кілька ключових етапів:

2014-2015 роки - початок протистояння та анексія Криму;

2016-2021 роки - період затишшя або "замороження" конфлікту;

2022 рік - нова хвиля ескалації з масштабними бойовими діями;

2023-2025 роки - триваючі бойові дії при одночасних пошуках шляхів до мирного врегулювання.

Дослідження впливу поточного збройного конфлікту на макроекономічні показники та статті платіжного балансу України дає можливість оцінити економічний наслідок воєнних дій на країну. У цій частині розглядатиметься, як війна відбилася на головних економічних індикаторах, зокрема на валовому внутрішньому продукті, а також на ключових складових платіжного балансу - торгівельному балансі, фінансовому та поточному рахунках. Такий аналіз дозволить виявити основні виклики, з якими зіткнулася українська економіка (рис.2.1).

Рис.2.1. Динаміка рахунків поточних операцій та балансів товару і послуг України, млн.дол.США

Джерело: сформовано автором на основі [18]

У 2014–2015 роках показники поточного рахунку та балансу товарів демонстрували покращення, що може здатися несподіваним. Проте це явище можна пояснити рядом обставин: значна девальвація гривні, військовий конфлікт і економічна криза призвели до зменшення обсягів імпорту через падіння купівельної спроможності як населення, так і підприємств. Крім того, Україна, ймовірно, почала змінювати напрямки зовнішньої торгівлі, скорочуючи залежність від Росії та збільшуючи експорт до країн Європи та інших регіонів.

Цілком ймовірно, що в цей період українці, які працювали за кордоном, активніше надсилали грошові перекази своїм родинам,

прагнучи надати фінансову підтримку.

У період з 2015 по 2019 рік відзначалася стабілізація показників поточного рахунку та торговельного балансу. Це може бути ознакою поступового економічного відновлення та пристосування країни до нових умов, включаючи поліпшення в сфері зовнішньої торгівлі. Значне погіршення цих показників у 2020 році, очевидно, стало результатом пандемії COVID-19, яка призвела до глобальної економічної кризи та скорочення обсягів міжнародної торгівлі. Починаючи з 2021 року, показники поточного рахунку та товарного балансу знову демонструють негативну тенденцію, досягаючи критичних значень у 2022 році. Це, ймовірно, пов’язано з ескалацією конфлікту, зменшенням обсягів експорту та збільшенням військових витрат.

У 2023 році показники поточного рахунку та товарного балансу продовжують знижуватися під впливом триваючого збройного конфлікту, що суттєво послаблює економіку країни. Водночас Україна демонструє стійке позитивне сальдо в секторі послуг, зокрема в таких напрямах, як інформаційні технології та транспорт. Навіть у період активної фази конфлікту цей сектор залишався прибутковим, що свідчить про стабільний інтерес міжнародних партнерів до українських послуг. Однак у 2022 році, з початком повномасштабного вторгнення, відбулося певне скорочення обсягів експорту послуг, що й позначилось на загальному показнику.

Баланс первинних доходів протягом усього аналізованого періоду залишається відносно стабільним, за винятком окремих коливань. Зокрема, у 2015 році спостерігалося зростання надходжень до країни, що можна пов’язати з фінансовою допомогою від інших держав та міжнародних організацій, а також з переказами коштів від українських резидентів, які працюють за кордоном. Натомість у 2021 році під впливом пандемії COVID-19 показники різко погіршилися і перейшли в негативну зону.

Далі проаналізуємо баланс доходів та оплати праці за період 2010–2023 років, що представлений на рисунку 2.2.

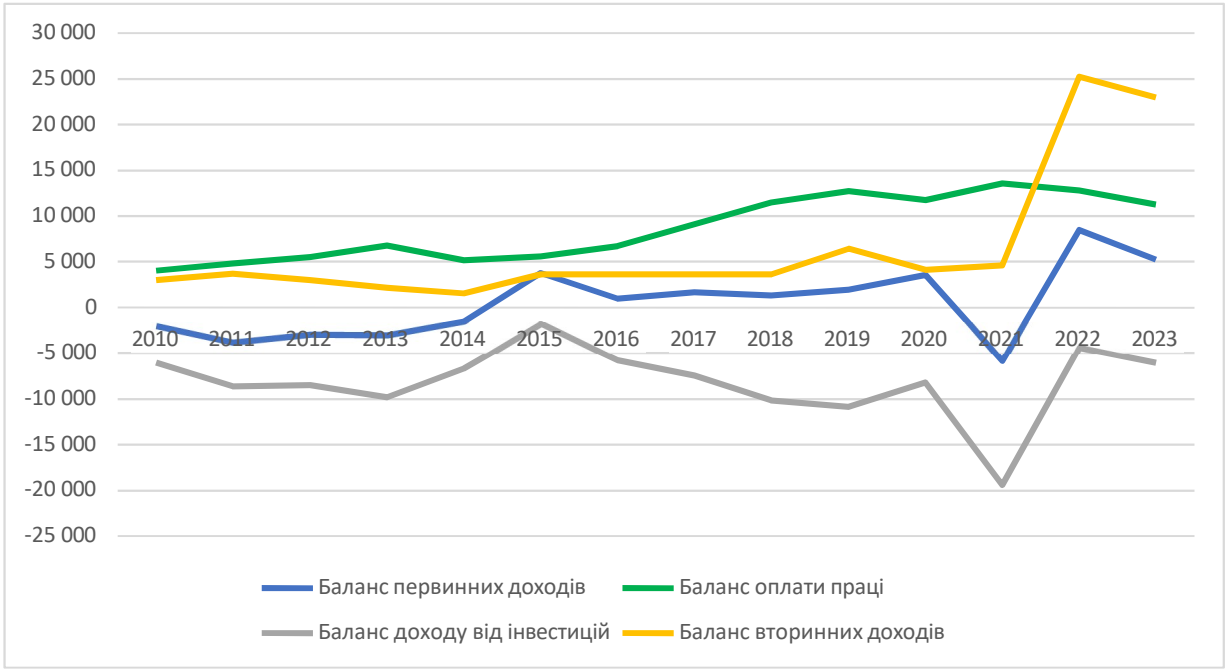

Рис.2.2. Динаміка балансу первинних та вторинних доходів та балансів оплати праці України, млн.дол.США

Джерело: сформовано автором на основі [18]

Баланс вторинних доходів загалом залишається стабільним протягом усього періоду, однак у 2019–2020 роках спостерігається помітне зростання, ймовірно зумовлене збільшенням обсягів приватних грошових переказів. Водночас із 2020 року починається погіршення показника доходу від інвестицій, що, ймовірно, пов'язане з економічними наслідками пандемії COVID-19.

Показники балансу оплати праці з 2010 по 2023 рік показують стійкість та позитивну тенденцію, що вказує на систематичні перекази коштів від українських громадян, які працевлаштовані за межами країни. Зниження у 2020 році, вірогідно, було результатом впливу пандемії COVID-19, яка значно обмежила міжнародну трудову міграцію. Баланс первинних доходів та оплати праці в цілому зберігає

стабільність, за винятком незначних змін, спричинених пандемією. Баланс вторинних доходів демонстрував зростання у 2019-2020 роках, тоді як баланс прибутків від інвестицій почав погіршуватися з початком пандемії у 2020 році.

У 2010 році фінансовий баланс показав позитивне сальдо, вказуючи на приплив інвестицій в Україну. У період з 2011 по 2013 рік спостерігалося його плавне зниження, досягнувши найнижчої точки у 2012 році, що, можливо, зумовлено подіями Євромайдану.

Починаючи з 2014 року, попри розгортання конфлікту, фінансовий баланс демонстрував позитивну динаміку. Це, імовірно, свідчить про збільшення обсягів міжнародної фінансової підтримки. (рис. 2.3.).

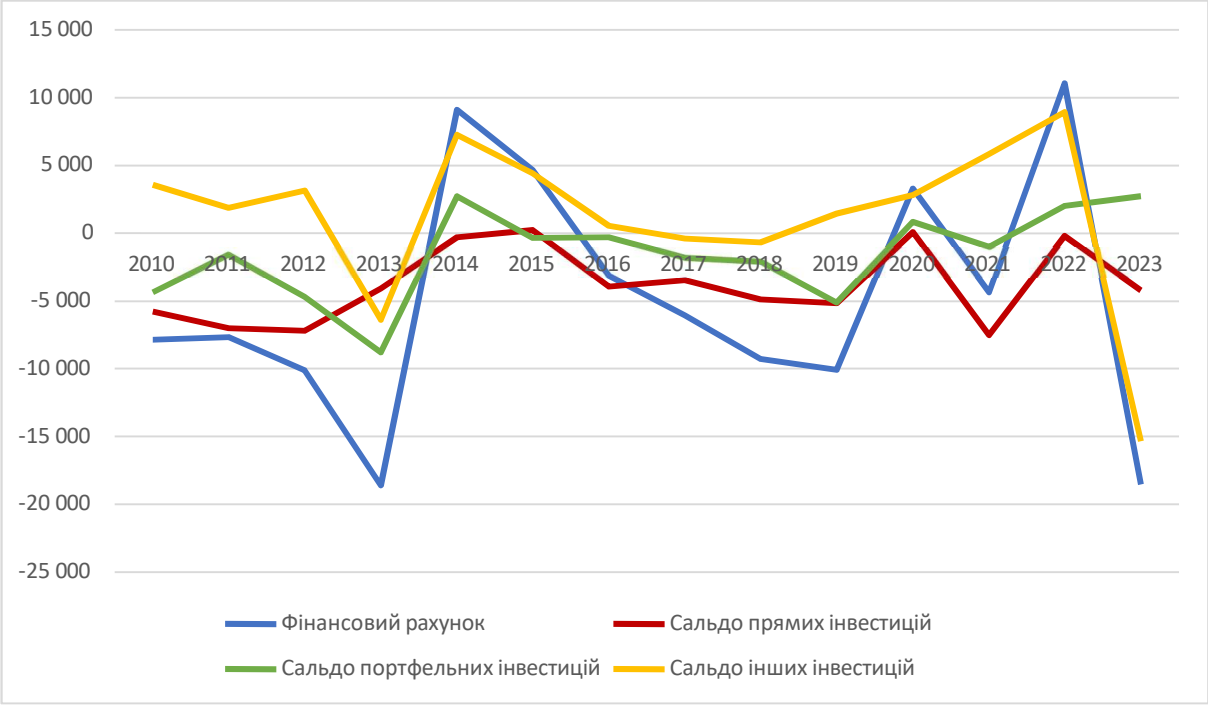

Рис. 2.3. Динаміка даних фінансового рахунку і сальдо прямих, портфельних та інших інвестицій України, млн.дол.США

Джерело: сформовано автором на основі [18]

З 2015 року спостерігається погіршення ситуації, що пов'язано з ускладненням інвестиційного клімату, адже інвестори стали обачнішими, зважаючи на високий рівень ризиків. У 2020 році відбувся відчутний спад,

імовірно, спровокований глобальною пандемією COVID-19 та зменшенням обсягів іноземних інвестицій. У 2021 році показники дещо покращилися, що свідчить про пристосування економіки до нових реалій. Однак, у 2022 році фінансовий рахунок зазнав кардинальних змін внаслідок початку повномасштабного вторгнення.

Щодо прямих та портфельних інвестицій, то у 2013 році їх рівень суттєво впав через події Євромайдану, проте вже з початком конфлікту у 2014 році спостерігалося збільшення фінансування від міжнародних партнерів.

У 2020-2021 роках через пандемію показники знизились, а з початком повномасштабного вторгнення відбулося їх різке падіння. Водночас, сальдо портфельних інвестицій, починаючи з 2020 року, залишається позитивним і навіть зростає, що вказує на збільшення притоку інвестицій до країни.

Загалом Україна інвестує менше, ніж отримує. Сальдо інших інвестицій демонструє аналогічну тенденцію, але водночас характеризується більшою стабільністю.

На рис.2.4. представлено військові витрати України у проміжку з 2010 – 2023 рр.:

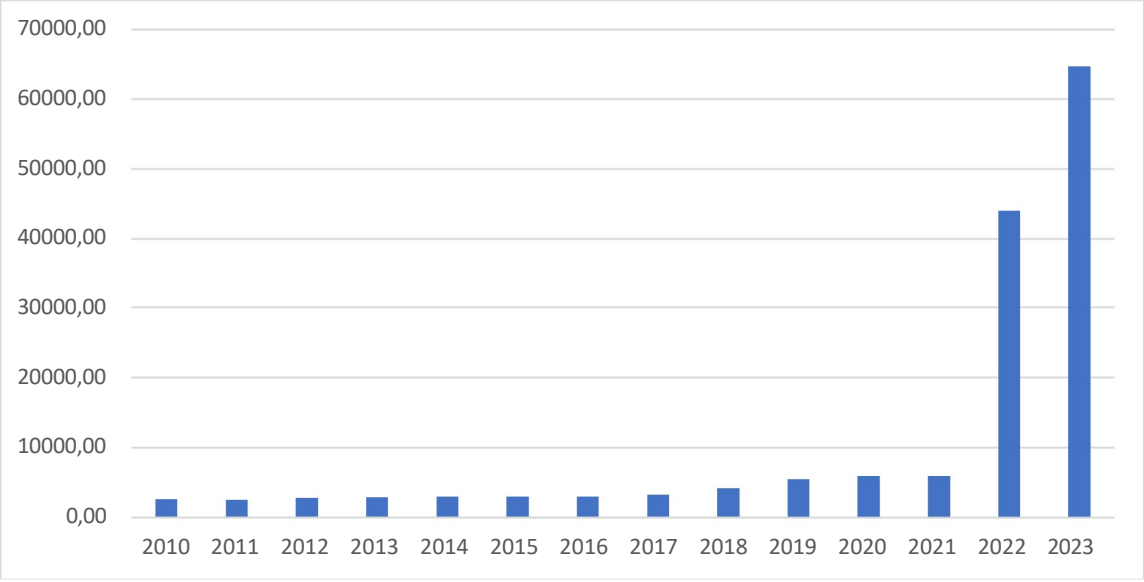

Рис. 2.4. Динаміка даних військових витрат України, млн.дол.США

Джерело: сформовано автором на основі [17]

Проаналізувавши наявну інформацію, виділяються декілька визначальних трендів та змін у фінансуванні українського війська впродовж періоду, що розглядається: з 2010 по 2013 роки військові видатки зберігалися на порівняно сталому рівні, спостерігаючи лише незначні коливання. Це вказує на відсутність серйозних військових зіткнень у той період.

Цей час визначається підвищеною військовою діяльністю та необхідністю посилення оборони держави. 2022 рік відмічено значним зростанням видатків на військові потреби, пік якого припав на 2023 рік. Збільшення фінансування зумовлене повномасштабним вторгненням Росії в Україну, що розпочалось у лютому 2022 року.

В умовах гарячих військових зіткнень видатки на оборону суттєво підскочили, вимагаючи фінансування для військових дій, забезпечення озброєнням та технікою. У 2023 році військові витрати перевалили за 60 мільярдів доларів, демонструючи найвищий рівень за всю історію аналізу.

Підсумовуючи, мусимо визнати, що економіка України зазнала великих випробувань у згаданий час. До 2013 року спостерігалося позитивне зростання економічних показників, проте події Євромайдану та розгортання конфлікту зумовили значні витрати на оборону та зменшення обсягів експорту. Подальше загострення протистояння змусило інвесторів більш обережно ставитися до інвестицій в українську економіку.

2.2. Аналіз впливу глобального середовища на розвиток міжнародної торгівлі України

Міжнародна торгівля України розвивається під впливом загальносвітових економічних процесів. За даними Державної служби статистики України, у 2020 році обсяги експорту товарів і послуг досягли 53,7 млрд доларів США, що в 2,7 раза більше порівняно з початком періоду незалежності. Щодо імпорту, то у 2017 році його обсяг становив 63,4 млрд доларів, що демонструє зростання в 3,3 раза порівняно з попередніми роками. [12].

Згідно з даними Світового банку, валовий внутрішній продукт України у 2017 році склав 112,2 млрд доларів США, що є меншим за загальний обсяг зовнішньої торгівлі країни в тому ж році.

Тож можна зробити висновок, що зовнішня торгівля відіграє важливу роль у економічному розвитку країни.

Аналіз динаміки міжнародної торгівлі за останні десятиліття, а також зовнішньоекономічної активності України з моменту набуття незалежності, показує, що темпи зростання торговельного обігу загалом відповідають або навіть випереджають темпи зростання світової економіки. Це підкреслює стратегічне значення міжнародної торгівлі для економічного розвитку. Стабільне зростання показників експорту та імпорту, збільшення їхніх річних темпів, розширення експортних і імпортних квот, а також зростання обсягів торгівлі на душу населення підтверджують посилення значення міжнародної торгівлі у глобальному економічному процесі.

Нижче наведена структура зовнішньої торгівлі України у 2022 році.

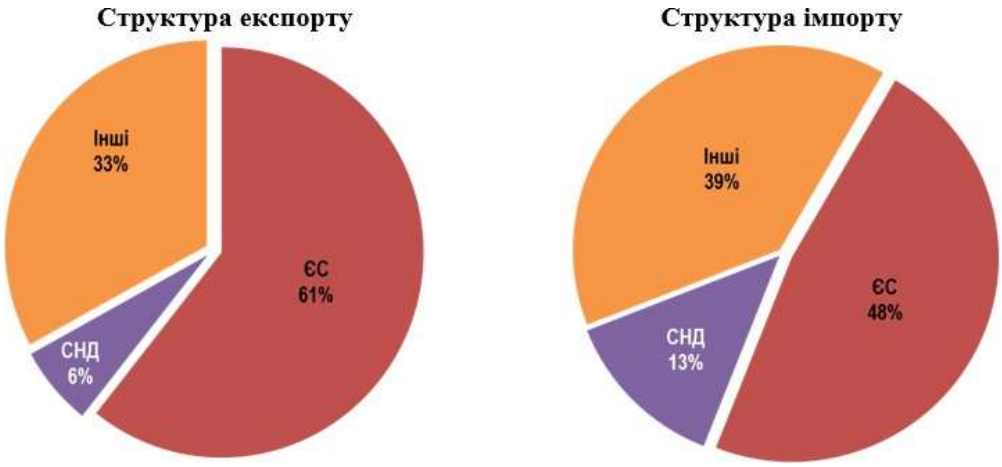

Рис. 2.5. – Стан зовнішньої торгівлі України за підсумками 2022 року [28]

Джерело: складено автором на основі даних [17].

Важливим фактором, що вплинув на міжнародну торгівлю України, стало зміщення напрямків співпраці з країнами-партнерами через анексію Криму та окупацію східних регіонів у 2014 році, а також повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році.

В результаті основними торговельними партнерами України стали країни Європейського Союзу.

До початку широкомасштабного вторгнення торговельні відносини України з державами Європейського Союзу були досить стійкими, але події 2022 року радикально вплинули на ситуацію. Четвертого червня 2022 року ЄС затвердив регламент, котрий на певний час відмінив торговельні бар'єри, давши дозвіл на цілковиту лібералізацію торгівлі. Це спричинило суттєве зростання імпорту окремих сільськогосподарських товарів з України. Як наслідок, на ринках сусідніх країн виникли диспропорції, через що другого травня 2023 року були введені тимчасові обмеження на вивіз української харчової продукції. Ці заходи були чинними до п'ятнадцятого вересня 2023 року, при цьому Україна повинна була налагодити ефективний контроль над експортом відповідних товарів. Усвідомлення цих аспектів

є ключовим для розуміння представленої інформації.

Рисунок 2.6 демонструє обсяги споживання шести окремих товарів за три 12-місячні цикли. У проміжок часу з жовтня 2022 року до вересня 2023 року, якщо порівнювати з попереднім аналогічним періодом, частка імпорту з України соняшникової олії, кукурудзи, ріпаку та деревини зросла, тоді як обсяги імпорту соєвої олії, заліза і сталі скоротилися.

У липні-вересні 2023 року торговельні операції між Євросоюзом та Україною зберігали відносну стабільність. Імпорт з України склав 1,7 мільярда євро, а експорт в Україну сягнув 3,2 мільярда євро. Спостерігалося зниження імпорту, якщо порівнювати з відповідним періодом 2022 року, натомість експорт продемонстрував зростання.

Торговельні зв'язки між ЄС та Україною відчутно постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення Росії. У лютому-березні 2022 року фіксувалося суттєве падіння: імпорт скоротився на 36%, експорт – на 55%. Після первинного спаду обсяги торгівлі поступово збільшувалися, зокрема, збільшувалися обсяги експорту. Пік імпорту було зафіксовано у жовтні 2022 року, сягнувши 2,8 мільярда євро, після чого відбулося його зниження до 1,8 мільярда євро. Найвищого показника експорт досяг у березні 2023 року - 3,7 мільярда євро.

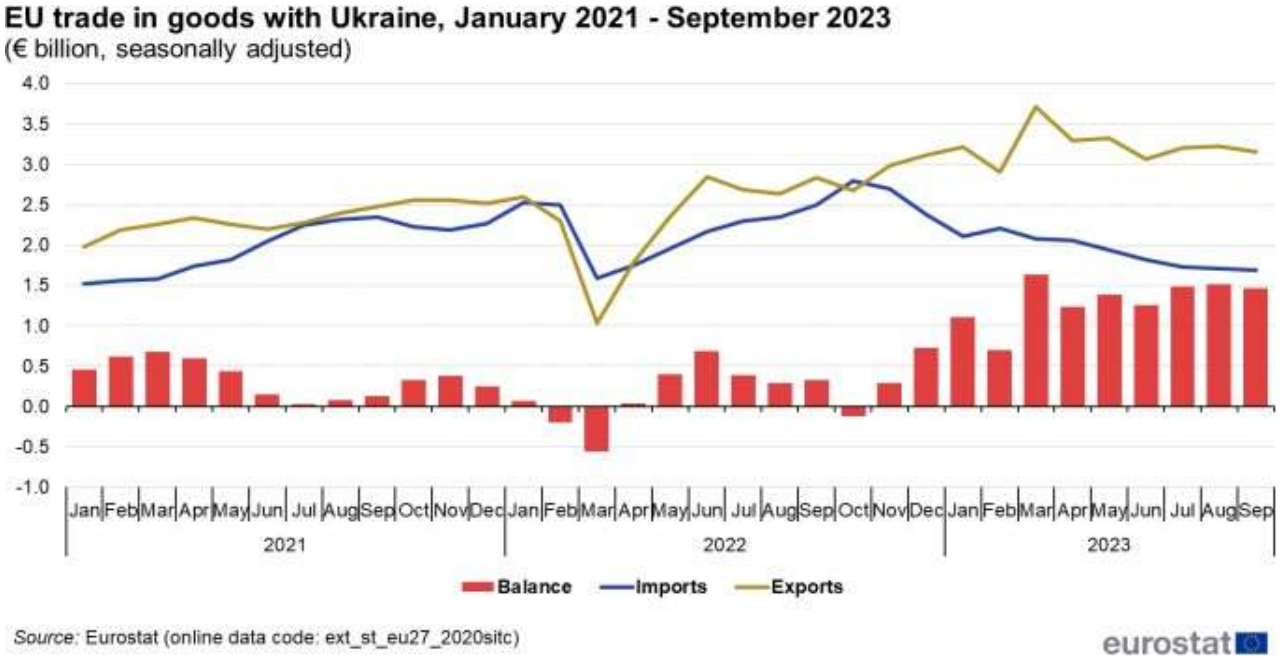

Рис 2.6. – Аналіз торгівельних відносин ЄС з Україною [17]
Джерело: сформовано автором на основі [18]

У період з липня по вересень 2023 року частка України в торгівлі ЄС з позаєвропейськими країнами залишалася стабільною: імпорт становив 0,8 %, а експорт -1,5 %. Порівняно з тими самими місяцями 2021 року, частка імпорту трохи зменшилася, тоді як частка експорту дещо зросла.

У вересні 2023 року обсяг імпорту соняшникової олії з України до ЄС зріс на 23 відсоткові пункти порівняно з тим же місяцем 2022 року. Водночас через значне зниження цін на одиницю товару загальна вартість імпорту зменшилась на 26 в.п. Динаміка імпорту соняшникової олії, як за фізичними обсягами, так і за вартістю, загалом відповідає періодам її виробництва. Однак після початку вторгнення Росії у березні 2022 року спостерігалося різке зростання цін — із 151,8 % у березні до 199,2 % у квітні (різниця - 45 в.п.). Після червня 2022 року ціни почали поступово знижуватись.

Щодо кукурудзи, то у вересні 2023 року її імпорт з України до ЄС, у фізичних обсягах, був на 61 в.п. нижчим за рівень попереднього року. При цьому зниження цін на 30 в.п. призвело до падіння вартості імпорту на 111

в.п. Зростання цін на одиницю кукурудзи спостерігалося з січня по вересень 2021 року, після чого упродовж двох місяців вони різко знизилися.

Надалі ціни знову почали зростати, досягнувши піку в листопаді 2022 року, а згодом поступово знижувалися.

У період з жовтня 2022 по вересень 2023 року спостерігалося зростання частки України в імпорті кукурудзи до країн за межами ЄС — з 46 % до 60 %, порівняно з аналогічним періодом попереднього року.

Щодо деревини, у вересні 2023 року її імпорт з України до ЄС зменшився на 14 відсоткових пунктів порівняно з вереснем 2022 року. Зниження цін на одиницю продукції на 50 в.п. зумовило скорочення загальної вартості імпорту на 80 в.п. При цьому ціни на деревину зростали з початку 2021 року до березня 2022 року, однак після цього періоду спостерігалося стабільне зниження.

У вересні 2023 року обсяг імпорту чавуну та сталі з України до ЄС збільшився на 18 в.п. порівняно з попереднім роком, однак зниження цін на одиницю продукції на 51 в.п. призвело до незначного зменшення загальної вартості - на 4 в.п. Раніше, на початку 2021 року, попит на залізо та сталь з України різко зріс на тлі економічного відновлення після пандемії COVID-19, проте наприкінці того ж року показники знизились і не повернулися до докризового рівня через подальші геополітичні події.

У жовтні 2022 - вересні 2023 року частка України в імпорті заліза та сталі до ЄС знизилася з 5 % до 4 % порівняно з попереднім аналогічним періодом. Натомість частки Китаю та Південної Кореї зросли на 2 відсоткові пункти кожна. Водночас частка Росії помітно скоротилася - з 11 % до 7 %, що стало результатом дії санкцій з боку Європейського Союзу.

На ширшому рівні, у грошовому еквіваленті, ключовими товарними групами, імпортованими в Україну у першому кварталі 2021 року, були паливо, електротехніка, транспортні засоби, машини та пластмаси (дивіться таблицю 2.1). У період з третього кварталу 2021 року до 2023

року експорт усіх цих п’яти категорій збільшився, особливо відчутне зростання відзначено у постачанні палива – на 1,4 млрд євро, що еквівалентно 433 %, та електричного устаткування.

Таблиця 2.1.

Експорт в Україну, млн. євро [28]

Exports of main product groups to Ukraine, Q1 2021 to Q3 2023
(€ million, quarterly data)

Product	2021-Q1	2021-Q2	2021-Q3	2021-Q4	2022-Q1	2022-Q2	2022-Q3	2022-Q4	2023-Q1	2023-Q2	2023-Q3
Machinery	864	1 020	1 100	1 206	597	462	717	753	700	821	998
Vehicles	657	734	693	762	447	917	749	836	800	986	979
Fuels	316	412	946	1 040	559	1 354	1 993	2 122	1 669	1 352	1 681
Electrical machinery	618	661	631	713	541	525	671	1 116	881	777	776
Plastics	320	390	413	410	261	290	453	333	332	371	418

Source: Eurostat (online data code: ds-059322)

eurostat

Джерело: сформовано автором на основі [17]

Розглянемо детальніше, як воєнні дії позначилися на зовнішній торгівлі України. Хоча передбачалося, що Україна майже повністю зникне зі світової арени, реальне скорочення зовнішньоторговельного обороту в першій половині 2022 року становило 21,3% порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Експорт впав на 24%, імпорт — на 18,6%.

Загальна вартість зовнішньої торгівлі скоротилася на 21,3%, але фізичний обсяг впав майже на 36%. Це вказує на зростання цін на світових ринках на ключові експортні позиції України. Наприклад, у першій половині 2021 року товарообіг складав 61 млрд доларів США при фізичному обсязі в 106,4 млн тонн. За той самий період 2022 року показники зменшилися до 48 млрд доларів та 68,2 млн тонн відповідно.

Починаючи з другого кварталу 2022 року, імпорт поступово відновлювався і до червня майже зрівнявся з показниками аналогічного періоду 2021 року — 4,7 млрд доларів проти 5,5 млрд доларів.

Що стосується експорту, ситуація залишалася складнішою. Незважаючи на зростання на 36,9% у перші два місяці 2022 року, цього виявилося недостатньо, щоб компенсувати значне падіння на 48,1% у березні-червні. Експорт почав повільно відновлюватися, але все ще залишається на рівні значно нижчому за минулорічний.

В умовах кризових викликів зросла частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції в експорті — тепер вони становлять 44,5% від його структури. Через нагальну потребу в паливно-енергетичних ресурсах їхня частка в імпорті сягнула 25,4%, майже дорівнюючи частці машин, обладнання та транспортних засобів, яка складає 27,8% від загального імпорту України.

Під час воєнних дій Україна зіткнулася з географічними обмеженнями у торгівлі: північний маршрут був перекритий Білоруссю, східний — Росією, а морські порти опинилися під блокадою. Через це основним каналом для зовнішньої торгівлі став західний напрямок. Внаслідок цього частка Європейського Союзу у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України зросла до 52,2% у першій половині 2022 року, порівняно з 40,8% за той же період 2021 року. Водночас частка країн ЄАЕС скоротилася з 11,7% до 8,3%. Це не призвело до суттєвих наслідків для економіки, підтверджуючи, що Україна не має критичної залежності від торгівлі з країнами ЄАЕС.

У першій половині 2022 року середній світовий індекс цін на енергетичні товари зріс на 83,1% порівняно з тим самим періодом 2021 року, тоді як індекс цін на неенергетичні товари підвищився на 21,5%. Головним чинником підвищення цін на неенергетичні товари стало зростання вартості зернових на 23,3%. Найбільше подорожчала пшениця: середня ціна за метричну тонну м’якої пшениці збільшилася на 43,6%, а

твердої — на 59%. Значна частка України у світовому експорті соняшникової олії (36,4% у 2021 році) та кукурудзи (10,8%) також вплинула на зростання цін цих продуктів — на 32,3% для соняшникової олії та на 21,5% для кукурудзи. Окрім цього, індекс цін на добрива в світі подвоївся.

Втрата морського сполучення істотно вплинула на зовнішню торгівлю України, викликавши скорочення товарообігу з іншими країнами на 34,5% у порівнянні з першою половиною 2021 року. Частка цих країн у загальному обсязі торгівлі знизилася з 47,5% до 39,5%. Особливо постраждали торговельні відносини з Китаєм (падіння на 42,6%), Індією (на 33%) та Туреччиною (на 19,1%).

Це призвело до значного зменшення обсягів торгівлі з Азією (на 36,1%), Америками (на 40%) і Африкою (на 32,6%).

Оскільки експорт знизився швидшими темпами, ніж імпорт, дефіцит зовнішньої торгівлі зріс більш ніж удвічі — з 1,2 до 2,6 млрд доларів США.

Водночас у першому кварталі 2022 року було відзначено позитивне сальдо на рівні 120 млн доларів США [16].

За даними Світової організації торгівлі, військові дії в Україні мали значний вплив на світову економіку, викликавши суттєве підвищення цін на продукти харчування та ускладнення доступу до українських експортних товарів. Особливо важливим є постачання неону, який широко застосовується у виробництві напівпровідників і значною мірою залежить від України. Найбільш відчутним наслідком війни стало скорочення постачань зернових культур, що призвело до зростання цін на сільськогосподарську продукцію та створює загрози продовольчій безпеці у багатьох менш розвинених регіонах світу.

У перші шість місяців 2022 року експорт товарів з України зменшився на 7,2 мільярди доларів США, досягнувши позначки в 22,7 мільярди доларів США. Це відчутно менше, ніж показник за аналогічний

період 2021 року. Хоча в січні та лютому було зафіксовано зростання експорту на 36,9%, починаючи з березня і до кінця червня спостерігалося різке падіння на 48,1%.

Основне зменшення було пов'язане зі скороченням постачань металів і виробів із них на 43% (приблизно на 3 млрд доларів). Крім того, значно знизився експорт мінеральних продуктів (на 44,2%), продовольчих і сільськогосподарських товарів (на 6,5%), машин, обладнання та транспорту (на 21,4%) і продукції хімічної промисловості (на 35,8%). Водночас експорт паливно-енергетичних товарів, зокрема електроенергії, зростав, хоча й із уповільненими темпами. Внаслідок цих змін частка продовольчих та сільськогосподарських товарів в структурі експорту зросла з 36,1% до 44,5%, а частка металів і виробів із них знизилася з 23,5% до 17,6%. Ці дві категорії разом становлять більше двох третин загального експорту України.

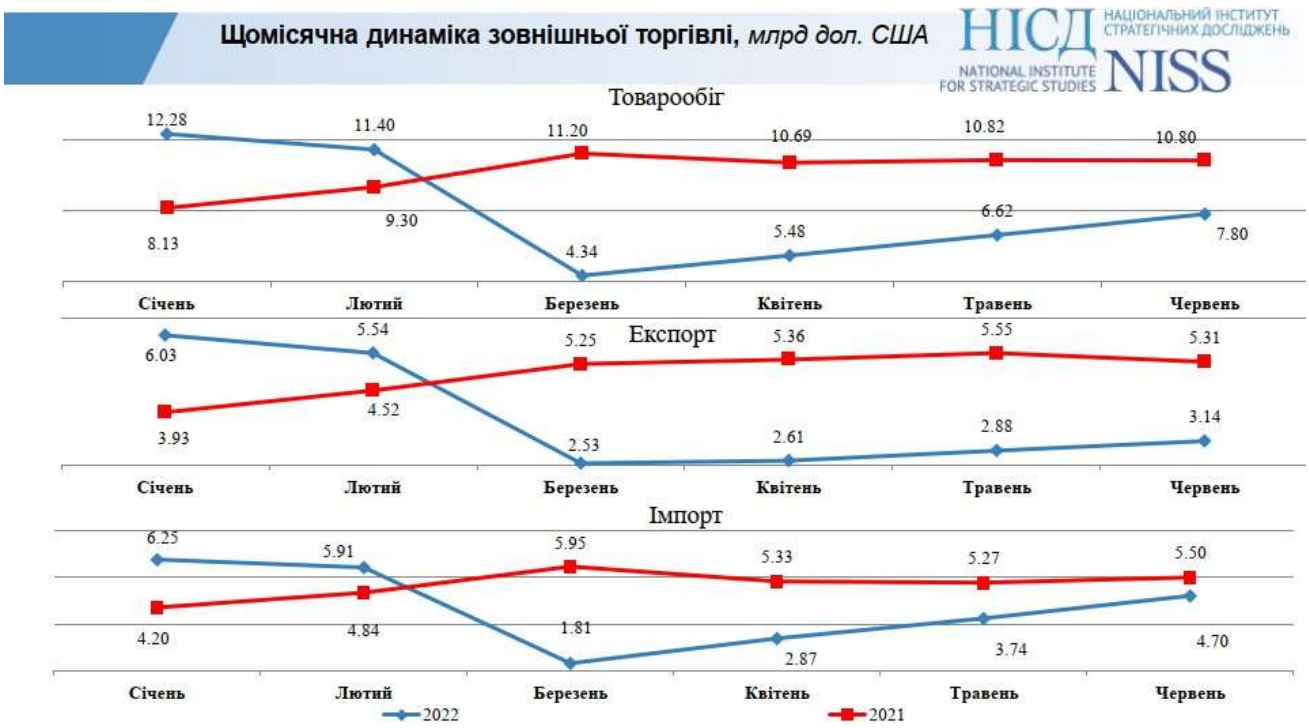

Рис. 2.7. – Динаміка зовнішньої торгівлі

Джерело: сформовано автором на основі [18]

За перші шість місяців 2022 року імпорт товарів зменшився на 5,8

мільярда доларів, досягнувши позначки у 25,3 мільярда доларів. Це сталося у порівнянні з аналогічним відрізком часу 2021 року. Основним фактором такого спаду стало значне скорочення закупівель машин, техніки та транспортних засобів, що обернулося падінням на 33,1%. Крім того, спостерігалося зменшення імпорту хімічної продукції та продовольчих товарів сільськогосподарського призначення.

В той же час, відбулося зростання імпорту паливно-енергетичних ресурсів. Результатом цього стало збільшення їх частки в загальному імпорті: з 16,2% до 25,4%. Натомість, частка машин, устаткування та транспорту продемонструвала спад – з 33,8% до 27,8%.

Отож, російське вторгнення в Україну мало величезний вплив не тільки на українську зовнішню торгівлю, але й на глобальні торговельні потоки, викликавши серію негативних наслідків для світового господарства.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

3.1. Пропозиції щодо інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації

Глобалізація - це явище взаємопов'язаності та злиття різних куточків світу. З погляду економіки, це означає, що підприємства, організації та держави дедалі активніше взаємодіють на світовій арені. Хоча поняття глобалізації найчастіше асоціюється з економікою, воно також впливає на політичні структури та культурні течії.

Доведено, що глобалізація сприяє покращенню рівня життя у країнах, що розвиваються, хоча деякі фахівці застерігають про можливі негативні наслідки для місцевих економік і працівників. Світ завдяки глобалізації став єдиним інформаційним простором, де дані швидко передаються незалежно від місця знаходження. Глобалізація забезпечує споживачам доступ до ширшого асортименту товарів і послуг, що підвищує комфорт і рівень життя. Вона також стимулює економічне зростання, створює нові бізнес-можливості та робочі місця, що веде до збільшення доходів населення. Крім того, глобалізація полегшує обмін технологіями і інноваціями, що позитивно впливає на якість життя.

Стосовно негативних наслідків глобалізації, слід вказати на те, що вона може загострювати нерівність, як усередині держав, так і між ними. Компанії та особи з більшими фінансами та впливом отримують вигоди від світової економіки, натомість менш заможні верстви населення можуть страждати. Глобалізація здатна трансформувати структуру трудових відносин – окремі робочі місця зникають внаслідок конкурентної боротьби з іноземними фірмами.

Щоб оптимізувати витрати, бізнеси нерідко переносять виробництво до держав з менш вимогливим трудовим законодавством. Це збільшує ймовірність утисків прав працівників та сприяє їх експлуатації. Глобалізація – це процес об'єднання світу в єдиний ринок, де товари, послуги та інформація миттєво перетинають кордони країн та континентів, відкриваючи нові перспективи для розвитку міжнародної торгівлі.

Щоб досягти успіху в умовах зростаючої глобальної конкуренції, необхідно застосовувати ефективні стратегії, які сприятимуть активному розвитку зовнішньоекономічної діяльності. У цьому розділі дипломної роботи подано низку практичних рекомендацій для стимулювання міжнародної торгівлі.

Одним із ключових напрямів є поступове зниження торговельних бар’єрів - як тарифних, так і нетарифних. Укладання угод про вільну торгівлю та створення зон вільного обміну сприяє лібералізації ринку, підвищенню привабливості інвестування та активізації комерційних зв’язків між країнами.

Крім того, важливо вдосконалити митне регулювання. Це передбачає цифровізацію процедур - запровадження електронного декларування, автоматизацію процесів оформлення вантажів, зменшення адміністративного тиску та забезпечення прозорості всіх етапів митного контролю. Такі заходи сприятимуть спрощенню виходу бізнесу на міжнародні ринки, скороченню витрат та підвищенню ефективності торгівлі.

Іноземні інвестиції є ключовим чинником поглиблення міжнародної торгівлі та інтеграції країн у глобальну економіку. Щоб стимулювати приплив іноземного капіталу, держави повинні забезпечити інвесторам надійне, передбачуване й вигідне середовище для ведення бізнесу.

Це передбачає політичну стабільність, ефективну правову систему, низький рівень корупції та прозорі механізми державного управління. Наявність зрозумілої правової бази з чітко прописаними гарантіями

захисту прав інвесторів, включаючи механізми вирішення спорів та захисту власності, є критично важливою умовою для формування довіри з боку іноземного бізнесу.

Крім того, уряди можуть застосовувати податкові стимули, зокрема пільги або знижені ставки, щоб зробити інвестиції більш привабливими. Проте ці заходи мають бути збалансованими та орієнтованими на довгостроковий економічний ефект - сприяти створенню робочих місць, підвищенню експорту та розвитку місцевої інфраструктури.

Налагоджена інфраструктура та сучасні логістичні рішення відіграють вирішальну роль у динамічному розвитку міжнародної торгівлі. Країни з розвиненою транспортною мережею та якісними освітніми ресурсами мають значно вищі шанси привабити іноземні інвестиції, адже інвестори зазвичай обирають регіони з ефективними комунікаційними шляхами та наявністю кваліфікованої робочої сили.

Вкладення в оновлення морських портів, авіаційних центрів, залізничних та автомобільних мереж сприяють підвищенню ефективності логістики, що дозволяє знизити транспортні витрати та прискорити доставку товарів. Це, у свою чергу, робить національну продукцію більш привабливою на світових ринках. Таким чином, розвиток інфраструктури виступає не лише інструментом покращення торгівельних процесів, а й важливим елементом економічного зростання і глобальної інтеграції країни. Крім того, високоякісні логістичні послуги відіграють ключову роль у залученні іноземних інвесторів. Рівень логістики безпосередньо впливає на скорочення часу та вартості перевезень, що є критичною умовою для збереження конкурентоспроможності на міжнародній арені. [27, с. 17].

Інновації та науково-дослідницька діяльність мають вирішальне значення для зміцнення позицій країни на міжнародному ринку. Держави повинні активно підтримувати розвиток інноваційного потенціалу, створюючи умови для розробки нових технологій і продуктів, які можуть

конкурувати на глобальному рівні. Для цього слід впроваджувати стимули, забезпечувати фінансову підтримку та створювати сприятливі регуляторні умови як для бізнесу, так і для наукових установ. Такий підхід сприятиме виробництву продукції з високою доданою вартістю та розширенню експортного потенціалу.

Надійний правовий захист інтелектуальної власності, включаючи патенти, авторські права та торговельні марки, є важливою передумовою для розвитку інноваційної діяльності. Він забезпечує підприємствам впевненість у збереженні своїх розробок та стимулює подальше впровадження нових ідей. Водночас, важливо створювати сприятливе середовище для взаємодії між науково-дослідницькими установами та бізнесом, що сприятиме ефективному обміну знаннями, технологіями та досвідом, відкриваючи шлях до реалізації спільних інноваційних ініціатив.

Розвиток і укріплення торговельних альянсів є ключовим чинником у просуванні міжнародної торгівлі. Формування регіональних та міжрегіональних торговельних об'єднань сприяє створенню спільного економічного простору, де обіг товарів і послуг відбувається вільніше та з меншими витратами. Такі партнерства не лише розширюють експортні можливості, а й забезпечують стабільність торговельних відносин. Укладення угод, що передбачають зменшення митних ставок і усунення нетарифних бар’єрів, стимулює підприємницьку активність, спрощує вихід на нові ринки й робить зовнішньоекономічну діяльність більш привабливою.

Учасники торговельних партнерств часто домовляються про єдині стандарти і правила, що спрощує співпрацю між країнами та зменшує ризики для бізнесу. Такі угоди також можуть стимулювати співпрацю у галузях науки, технологій, освіти і культури, що сприяє загальному розвитку та обміну знаннями. Інтенсивний розвиток міжнародної торгівлі в умовах глобалізації є пріоритетом для держав і підприємств, який потребує ефективних політичних рішень, інвестицій у інфраструктуру та

активної підтримки інновацій. Національні уряди разом із міжнародними організаціями повинні координувати зусилля для створення сприятливих умов розвитку міжнародної торгівлі, яка приноситиме вигоду всім учасникам світової економіки.

Впровадження цих заходів є надзвичайно важливим для забезпечення інтенсивного розвитку торгівлі та стимулювання економічного зростання країн. Глобалізація відкриває перед державами нові можливості, але водночас породжує виклики, які потребують ефективного вирішення.

Зростання міжнародної торгівлі сприяє створенню нових робочих місць, розширенню асортименту товарів і послуг для споживачів та зміцненню глобальних торговельних зв'язків. Водночас уряди мають відповідально балансувати між відкритістю ринку та захистом внутрішніх економічних інтересів, гарантувати права споживачів і підтримувати соціальну справедливість.

У сучасному глобалізованому світі країни мають прагнути ефективно використовувати свої конкурентні переваги, інвестувати в освіту та інновації, розвивати надійну інфраструктуру й логістичні системи, а також підтримувати міжнародну співпрацю.

Лише таким чином можна повністю реалізувати переваги глобалізації та покращити рівень життя громадян. [27, с.90].

Загалом глобалізація відкриває широкі можливості для економічного зростання і покращення добробуту громадян. Водночас до неї потрібно підходити усвідомлено, враховуючи інтереси власного населення та забезпечуючи справедливий і сталий розвиток.

Особливу увагу слід приділяти тому, щоб цей розвиток був рівноправним і стійким, що дозволить максимізувати вигоди від глобалізації та забезпечити довгострокове процвітання країн у нових умовах світової економіки.

3.2. Стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням впливу світових глобалізаційних змін

Варто підкреслити, що розвиток міжнародної економічної діяльності має довгостроковий характер і стратегічне значення для економіки країни. У цьому контексті особливу роль відіграє створення ефективних інструментів, моделей та стратегічних підходів, які забезпечать активну участь регіонів та суб'єктів господарювання в міжнародному економічному просторі.

Розробка узгодженої стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності підприємств може стати ключовим чинником для стимулювання економічного зростання на регіональному рівні, а окремі її форми - виступити каталізатором інтеграції в глобальні ринки.

Стратегія розвитку міжнародної торгівлі регіону, сформована з урахуванням національних інтересів, повинна бути спрямована на досягнення низки ключових завдань, серед яких:

- забезпечення реалізації довгострокових цілей регіонального розвитку у сфері міжнародної економічної діяльності з можливістю адаптації та корекції в процесі впровадження стратегії;
- ефективний розподіл ресурсів шляхом визначення пріоритетних напрямів розвитку міжнародної економічної діяльності (МЕД) регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості території та стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій у виробничу сферу;
- активізація міжнародного партнерства та розвиток спільних підприємств, особливо у сфері реалізації інвестиційних проектів;
- стимулювання транскордонного співробітництва як інструменту стратегічного партнерства та посилення економічної інтеграції регіону з зовнішніми ринками;

- розширення потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону, посилення ролі його господарського комплексу в міжнародних процесах;

- формування та зміцнення стійких стратегічних конкурентних переваг регіону, підвищення його привабливості на глобальному ринку та загальної конкурентостійкості.

Зазначені завдання повинні стати підґрунтям для формування регіональної політики у сфері міжнародної торгівлі та забезпечити її результативну реалізацію.

Раціонально розроблена стратегія розвитку міжнародної економічної діяльності регіону з урахуванням сучасних глобалізаційних тенденцій дозволить ефективно мобілізувати ресурси та спрямувати зусилля на реалізацію потенціалу зовнішньоекономічної діяльності й використання конкурентних переваг регіонального господарського комплексу. У результаті це сприятиме сталому економічному зростанню регіону та підвищенню його конкурентоспроможності на світовому ринку.

Для ефективної інтеграції регіону та його господарського комплексу у світове господарство необхідна комплексна, гнучка та динамічна державна зовнішньоекономічна політика. В її основі має лежати забезпечення максимальної економічної свободи для місцевих виробників і експортерів товарів і послуг у кожному конкретному регіоні. Водночас особливо важливо сформувати цілісний підхід до розвитку та управління міжнародною економічною діяльністю регіону.

У цьому контексті доцільним видається застосування системного підходу до формування стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону, орієнтованого на конкретну економічну ситуацію. Такий підхід передбачає:

- визначення зовнішньоекономічних складових економічного становища та їхнє розподілення за ознаками: наявність сталих конкурентних переваг, тип домінуючих господарських процесів, а також

ступінь використання потенціалу міжнародної економічної діяльності регіону;

- оцінка ефективності застосування наявних конкурентних переваг та визначення потенційних загроз, які можуть вплинути на рівень конкурентоспроможності регіону;

- оцінка відповідності існуючих конкурентних переваг регіону його потенціалу в галузі міжнародної економічної діяльності з урахуванням стратегічних пріоритетів як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні;

- реалізацію заходів зі зміцнення та розвитку тих конкурентних переваг, що слугують основою для довгострокового стратегічного зростання міжнародної економічної діяльності регіону.

Дотримуючись цієї послідовності, досягається взаємозв'язок між економічним станом регіону на поточний момент і стратегічним планом його зовнішньоекономічного розвитку. Це, як наслідок, сприяє раціональному розподілу ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів. Розробка та втілення стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону вимагає всебічного аналізу його економічного становища, включаючи оцінку змін та потенціалу зовнішньоекономічної діяльності, рівня їх використання. Необхідно також дослідити світову ринкову кон’юнктуру та спрогнозувати її майбутні коливання. З урахуванням отриманих даних формуються стратегічні цілі у сфері міжнародної економічної діяльності та розробляються механізми для їх реалізації.

Загалом, визначальною метою створення та впровадження стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону є раціональне використання доступних ресурсів. Це досягається шляхом визначення стратегічних пріоритетів та вибору найбільш перспективних напрямів і форм міжнародної співпраці. Така діяльність спрямована на інтеграцію підприємств регіону у світову економічну систему. Стратегія

повинна бути зорієнтована на досягнення довгострокових цілей у сфері міжнародної економічної діяльності регіону, що можуть уточнюватися та пристосовуватися в процесі її реалізації.

Формування такої стратегії повинно базуватися на низці ключових елементів:

- всебічному аналізі економічних і соціальних процесів у регіоні;
- чіткому визначенні цілей і завдань у сфері міжнародної економічної діяльності;
- розробці концептуальних засад та виборі інструментів регулювання міжнародної економічної активності регіонального господарства;
- оцінці наявних фінансових ресурсів і пошуку шляхів зміцнення дохідної частини бюджету для забезпечення стійкості розвитку.

Світовий досвід стратегічного планування свідчить про ефективність застосування матричних методів для визначення генеральних стратегій розвитку. Серед найвідоміших з них варто виокремити [26, с. 56]:

- модель загальної стратегії Портера, яка базується на поєднанні стратегічних цілей і конкурентних переваг;
- методологію консультаційної групи «Артур Д. Літтл», що враховує стадії життєвого циклу та позицію підприємства на ринку;
- підхід консультаційної групи «Shell», який поєднує аналіз потенціалу.

Впровадження базової та альтернативних стратегій здійснюється через їх подальшу деталізацію, що передбачає розробку відповідних функціональних і ресурсних субстратегій. Для цього використовується метод декомпозиції, за допомогою якого місія, стратегічні цілі, а також обрані стратегічні напрями мають бути відображені в конкретних планах розвитку міжнародної економічної діяльності регіону. Ці плани мають забезпечувати належне функціональне й ресурсне наповнення для реалізації стратегічних задумів.

Зважаючи на сучасні реалії, де економічні перетворення зосереджено на регіональному плані, а поступ міжнародної економічної взаємодії України відчутно залежить від регіональної ініціативи та підприємливості, вирішальне значення мають юридичне забезпечення та злагоджене управління зовнішньоекономічною діяльністю на середньому рівні. Серед першочергових завдань також виокремлюються розробка та втілення регіональних програм розвитку міжнародного економічного співробітництва, а також заснування підприємств з участю українського капіталу за межами держави.

Активізація міжнародних економічних відносин має спиратися на ретельно продуману структурну та індустріальну стратегію. Вона повинна передбачати виважене поєднання лібералізації та протекціонізму, застосованих на різних етапах економічного зростання.

Оскільки кожне підприємство є невід'ємною частиною господарської системи національної економіки, доцільно виокремити основні групи пріоритетів відповідно до рівня управління та цілей стратегічного планування в сфері міжнародної економічної діяльності. Ці пріоритети поділяються на загальнодержавні, регіональні, галузеві та індивідуальні - на рівні конкретного підприємства.

Варто враховувати, що на різних рівнях ці пріоритети можуть збігатися, або ж навпаки - вступати в протиріччя. Відтак, ключовим є пошук найліпшого балансу між усіма інтересами, задачами та цілями, що стоять перед учасниками міжнародної економічної діяльності. Створення та втілення стратегії міжнародної економічної діяльності держави, особливо у контексті стрімкої глобалізації, має базуватися на посиленні позицій кожного регіону всередині системи національних та міжнародних конкурентних відносин.

Це означає необхідність поглибленого опрацювання основних напрямів розвитку міжнародної економічної діяльності, зокрема таких як експорт і імпорт продукції, залучення як іноземних інвестицій, так і

капіталовкладень українських підприємств за кордоном, а також активізація розвитку спільного підприємництва з іноземними партнерами.

З огляду на характер конкретного бізнесу, розширення міжнародної економічної активності варто реалізовувати за пріоритетними векторами: експорт, імпорт, закордонні інвестиції та власні інвестиції за кордоном. Втілення цих пріоритетів на рівні окремого підприємства повинно спиратися на чітко окреслену стратегію розвитку міжнародної економічної діяльності регіону, а її кроки необхідно узгоджувати зі стратегією розвитку зовнішньоекономічного комплексу держави в цілому.

До основних етапів стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону належать:

- забезпечення сталого розвитку регіонального господарського комплексу та секторів виробництва, орієнтованих на експорт;
- оптимізація структури господарського комплексу регіону;
- уніфікація умов функціонування суб'єктів регіонального господарського комплексу на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Основне завдання першого етапу полягає у встановленні структурних та галузевих пріоритетів міжнародної економічної діяльності. Саме на їхній основі вдосконалюють механізми регулювання, формують систему заохочення експорту промислових товарів, визначають стратегічні вектори розвитку міжнародної економічної діяльності в регіоні. Значну увагу на цьому етапі приділяють розбудові інфраструктури міжнародної економічної діяльності, зокрема створенню єдиної інформаційної системи з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також удосконаленню законодавчої, методологічної та нормативної бази для реалізації міжнародної економічної діяльності в регіоні.

Варто наголосити, що пріоритети розвитку міжнародної економічної діяльності на регіональному рівні повинні бути чітко узгоджені із загальнодержавними напрямками. Враховуючи національні пріоритети та результати аналізу діяльності провідних підприємств-

експортерів, розробляється регіональна програма розвитку експорту.

Під час розробки такої програми необхідно визначити рівень сировинної імпортозалежності регіону та розробити дієві механізми забезпечення імпортних поставок. Ця проблема є особливо актуальною для регіонів, де географічна структура міжнародних економічних зв’язків не є оптимальною. В результаті основними завданнями цього етапу є підтримка зростання обсягів експортного виробництва, розширення зовнішньоторговельних операцій через збільшення прямих імпортних поставок, а також створення основ для переоснащення та модернізації регіонального економічного комплексу. На другому етапі створення і впровадження стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону відбувається оновлення та переорієнтація суб’єктів міжнародних економічних відносин відповідно до національних пріоритетів розвитку зовнішнього сектору та його інтеграції у світову економічну систему в умовах глобалізації. Головним стратегічним завданням цього етапу є підвищення конкурентоспроможності суб’єктів регіонального економічного комплексу та надання їм додаткових переваг у сфері міжнародної економічної діяльності. Це досягається шляхом впровадження різноманітних інструментів підтримки експорту, таких як цільове експортне кредитування, гарантування комерційних кредитів, інвестиційних угод, а також створення регіональних систем страхування для учасників міжнародної економічної діяльності.

Наступний стратегічний вектор поточного періоду передбачає створення гармонійної географічної архітектоніки міжнародної економічної діяльності регіону, гарантування поліпшення умов виходу господарюючих суб'єктів на зарубіжні ринки та активізацію закордонних інвестицій. Водночас стабілізуватиметься структура імпорту, відбудеться поглиблення коопераційних зв'язків на рівні мікроекономіки та зросте масштаб спільного підприємництва. Втілення поставлених цілей дозволить переорієнтувати ключові складові регіонального

господарського комплексу відповідно до визначених стратегічних пріоритетів розвитку міжнародної економічної діяльності регіону, збільшити загальний обсяг експорту з одночасним зростанням частки високотехнологічної продукції, а також підвищити ефективність експортно-імпортних операцій та інших форм міжнародного економічного співробітництва.

На цій фундації вибудовується міцна географічна архітектура міжнародної економічної діяльності, яка дасть змогу завершити еволюцію від епізодичних експортно-імпортних угод до довготривалих форматів міжнародної економічної кооперації.

На третьому етапі стратегії основна увага зосереджується на відновленні цілісних економічних структур, що передбачає впровадження структурних змін на всіх рівнях регіонального господарського комплексу - від дрібних бізнес-процесів до діяльності суб'єктів господарювання, відповідно до загальних законів розвитку світової економіки. Водночас ключовими критеріями розвитку експортних, імпортних та кооперaційних зв'язків є порівняльні витрати, ціни та якість продукції і послуг. Головним результатом реалізації цього етапу має стати розширення меж регіонального господарського комплексу, посилення інтеграції міжнародних економічних і внутрішніх господарських зв'язків, а також пом'якшення впливу регіональних особливостей.

Отже, варто зазначити, що поділ зазначених етапів розробки та впровадження стратегії розвитку міжнародної економічної діяльності регіону є умовним, оскільки в реальності ці процеси часто відбуваються паралельно. Кожен етап трансформації регіонального господарського комплексу має свої унікальні особливості, які слід враховувати при формуванні стратегії та визначенні стратегічних пріоритетів розвитку міжнародної економічної діяльності регіону, особливо з огляду на вплив глобалізаційних процесів. Розвиток стратегії не може бути обмежений лише експортною орієнтацією як ключовим чинником економічного

зростання. Регіон, що характеризується великою чисельністю населення та значним промисловим і науково-технічним потенціалом, потребує активізації міжнародної співпраці у сфері інновацій. Це сприятиме розвитку внутрішнього ринку, поступовому і стабільному збільшенню платоспроможного попиту та пропозиції товарів і послуг, а також забезпечить сталий економічний розвиток регіону.

ВИСНОВКИ

Міжнародна торгівля відіграє ключову роль у сприянні економічним змінам. Практика останніх десятиліть показує, що країни з розвиненою ринковою інфраструктурою, ефективним регулюванням зовнішньої торгівлі та відкритістю до торгівлі й інвестицій досягають помітних успіхів у своєму економічному розвитку. У той же час держави, які запроваджують суворі обмеження на зовнішню торгівлю та активно втручаються в економіку, зазвичай розвиваються повільніше.

Глобалізація суттєво змінила умови ведення бізнесу в сфері міжнародної торгівлі. Важливу роль у цьому процесі відіграв стрімкий розвиток технологій, особливо у галузях логістики та комунікацій. Зокрема, впровадження інформаційних технологій і використання Інтернету забезпечили швидкий та ефективний обмін даними між країнами й компаніями, що дало змогу значно пришвидшити та вдосконалити виробничі й ланцюги постачання.

Сучасний світ усе частіше зіштовхується з конфліктами, що виходять за межі окремих держав і мають значний вплив на міжнародну ситуацію. Такі країни, як Сирія, Палестина, Ізраїль, Вірменія та Азербайджан, перебувають у стані гострих і руйнівних збройних протистоянь. Вивчення їхнього досвіду може стати для України важливим джерелом уроків щодо прогнозування розвитку подій і розробки ефективної стратегії реагування на подібні загрози. Аналіз наслідків нинішнього збройного конфлікту для макроекономіки та платіжного балансу України дозволяє оцінити масштаби економічного впливу воєнних дій на державу.

Упродовж досліджуваного періоду можна виокремити кілька основних тенденцій у структурі військових витрат України. Зокрема, у 2010–2013 роках рівень військових витрат залишався відносно стабільним із незначними коливаннями, що свідчить про відсутність

масштабних збройних конфліктів у цей період.

Цей період характеризується посиленою військовою активністю та необхідністю зміцнення обороноздатності країни. У 2022 році військові витрати різко зросли і досягли свого максимуму у 2023 році. Таке збільшення пов'язане з повномасштабним вторгненням Росії в Україну, яке почалося у лютому 2022 року.

В умовах активних бойових дій оборонний бюджет суттєво зріс через потребу фінансування військових операцій, закупівлі озброєння та техніки. У 2023 році військові витрати перевищили 60 мільярдів доларів, що стало рекордом за весь період дослідження. Підсумовуючи, можна констатувати, що економіка України за цей час зазнала серйозних потрясінь. Огляд тенденцій міжнародної торгівлі за останні десятиліття та зовнішньоторговельної діяльності України з моменту здобуття незалежності демонструє, що темпи зростання торгівлі майже дорівнюють або навіть перевищують темпи зростання світової економіки. Це підтверджує ключове значення міжнародної торгівлі для економічного розвитку. Постійне збільшення показників експорту та імпорту, зростання їхніх річних темпів, розширення квот на зовнішньоторговельні операції, а також збільшення обсягів торгівлі на душу населення свідчать про посилення ролі міжнародної торгівлі у світовому економічному процесі.

Глобальні конфлікти суттєво впливають на динаміку міжнародної торгівлі та економічне співробітництво. Цей вплив проявляється у кількох ключових аспектах:

- порушення ланцюгів постачання;
- зростання цін на сировинні ресурси;
- санкції та економічні обмеження;
- реорієнтація торговельних потоків;
- зниження довіри до глобальної системи;
- вплив на міжнародні організації;

- поляризація світової економіки.

На сучасному етапі стратегія розвитку міжнародної торгівлі регіону, розроблена з урахуванням національних інтересів, має бути спрямована на виконання низки ключових завдань, зокрема:

- забезпечення реалізації довгострокових цілей регіонального розвитку у сфері міжнародної економічної діяльності з можливістю адаптації та коригування стратегії в процесі її впровадження;
- ефективний розподіл ресурсів через визначення пріоритетних напрямків розвитку міжнародної економічної діяльності (МЕД) регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості території та стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій у виробничий сектор;
- активізація міжнародного партнерства та розвиток спільних підприємств, особливо у сфері реалізації інвестиційних проектів;
- стимулювання транскордонного співробітництва як інструменту стратегічного партнерства та посилення економічної інтеграції регіону з зовнішніми ринками;
- розширення потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону, підсилення ролі його господарського комплексу в міжнародних процесах;
- формування і зміцнення стійких стратегічних конкурентних переваг регіону, підвищення його привабливості на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2020. 328 с.

2. Міжнародні перевезення : теорія та практика : навч. посібник : у 2 кн.

/ Харків. 191 нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків :ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018 – . Кн. 1 / А. С. Галкін, В. П. Левада, Ю. А. Давідіч, Н. В. Давідіч, К. Є. Вакуленко. 2018. 182 с.

3. Григорова-Беренда Л. І. Теорія і практика зовнішньої торгівлі : навчальний посібник / Л. І. Григорова-Беренда, М. В. Шуба. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 136 с.

4. Дергачова В.В., Кузнєцова К.О., Манєнко І.М. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид- во «Політехніка», 2020. 424 с.

5. Основи міжнародної торгівлі [Текст]: навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, К. І. Ржепішевського. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 1000 пр. 656 с. ISBN 966-364-032-4.

9. Міжнародна торгівельна діяльність: підручник / В.В. Рокоча, В.Г. Алькема та ін. К.: ВНЗ «Університет економіки та права КРОК», 2018. 698 с.

10. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівліа сільського господарства України. 2024. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98

e59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi.

11. Міжнародний маркетинг: навч. посібник / Т. В. Князєва, Ю. П. Колбушкін, С. В. Петровська та ін. К. : НАУ, 2019. 164 с.

12. Семів С. Р. Вплив вступу України до Світової Організації Торгівлі на ринок агропромислової продукції / С. Р. Семів, У. М. Ясніцька // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.10. – С. 280-283.

13. Міжнародна торгівля: конспект лекцій [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Міжнародна економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Моісеєнко Т. Є. Електронні текстові дані (1 файл: 4,52 Мбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 287 с.

14. Панченко Ю. Березневе попередження чи випадковість? Що сталося з експортом до ЄС // Європейська правда. 2016. 17 травня URL: http://www.eurointegration.com.ua/ experts/2016/05/17/7049348/ (дата звернення 05.10.2023).

15. United Nations, Key statistics and trends in international trade. 2022. URL: https://unctad.org/publication/key-statistics-and-trends-international-trade-2022.

16. EuroStat. EU trade by partner. – 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ext_lt_maineu (дата звернення 25.10.2023).

17. EuroStat. Extra EU trade of raw materials. – 2024 https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ext_lt_mainrawm.

18. EuroStat. EU trade of other manufactured goods. – 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ext_lt_mainmanu

19. EuroStat. EU trade in goods with Ukraine, Moldova and Georgia. – 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220712-2 .

20. Український тиждень. Як війна вплинула на зовнішню торгівлю України. URL: https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-zovnishniu-torhivliu- ukrainy/ (дата звернення 28.10.2023).

21. Економічна правда. Експорт з України під час війни. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/ (дата звернення 25.10.2024).

22. Національний інститут стратегічних досліджень. Вплив війни на зовнішню торгівлю України. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni- vidnosyny/vplyv-viyny-na-zovnishnyu-torhivlyu-ukrayiny-za-pidsumkamy#: (дата звернення 11.10.2024).

23. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір: Монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. К.: КНЕУ, 2008. 420 с.

24. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2020. 328 с.

25. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Притула Н. В. та інші Міжнародна торгівля : навч.посібник, 5-те вид., перероб. та доп., Київ: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.

26. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

29. WTO. International Trade and Market Access Data. International trade statistics. URL: http://data.wto.org/.

27. Bhagwati J. In Defense of Globalization, New York: Oxford University Press, 2004. URL: https://www.researchgate.net/publication/274185673_In_Defense_of_Globalization.

28. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development. New York and Geneva: UN Publications Sales and Marketing Office, 2011. URL: www.unctad.org/wir.

29. Bhagwati J. In Defense of Globalization, New York: Oxford University Press, 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/274185673_In_Defense_of_Globalization .